

90-5

L 404

3000

Cena 20 sant.

18. NOVEMBRIS RĪGĀ

~~Sf-54.063k~~

Latv. PSR Valsts Bibliotēka

LATVIJAS VALSTIS
BIBLIOTEKA

~~90-34.913~~

0309086301

90-9
L 404 /

L
9

Valsts prezidents A. Kviesis

1935. gada 18. novembris.

18. novembris ir tā diena, kas 17 gadus atpakaļ ievadījusi jaunu posmu Latvijas vēsturē. 1918. gada 18. novembrī Latvija kļuvisi patstāvīga, neatkarīga valsts. Gadusimteņiem lolotā cerība piepildījies: latvju tauta pēc ilgām, grūtām un neatlaidīgām cīņām kļuvisi brīva un brīvi varēja attīstīties un izveidot savu valsti. Šī diena ir ne tikai prieka un pateicības, bet arī piemiņas un kļūsu pārdomu diena. Pieminam mēs savās sirdīs visus tos, kas palīdzējuši tikt pie visa tā, ko esam sasnieguši, pieminam un godinām mūsu lielos varoņus, latvju tautas labākus dēlus un meitas, kas cīnījušies un ziedojuši savas dzīvības, un visus tautas agrāko laikmetu pašalzliedzīgos darbiniekus, kuŗa nenogurstošu cīņu rezultātā nodibinājusies Latvijas valsts.

Tūlīņ pēc savas nodibināšanās Latvijas valstij vajadzēja pierādīt, ka tai ir tiesība pastāvēt un iejemt goda pilnu vietu citu tautu starpā. Sākās cīņas ar iekšējiem un ārējiem ienaidniekiem. Šīs cīņās latvju tauta izrādīja lielu varonību, uzpurēšanas spēju un gatavību katrā laikā ziedot sevi dārgās tēvijas labā. Viņu vadoņi izrādīja tādu lietpratību, ka daudzie ienaidnieki tika viens pēc otra uzvarēti. Priekš 16 gadiem cīņā pie Rīgas, Jelgavas un Liepājas apvienotā Latvijas armija sava pirmā virspavēlnieka, tagadējā kara ministra ģenerāļa J. Baloža vadībā satrieca Bermonta bandas pārspēku, jo Latvijas armijas pusē bija idejiskais un morāliskais pārsvars. Arī turpmākās cīņās pret lieliniekiem mūsu armija pierādīja, ko spēj veikt norādītie spēki un vienības gars. Latvijas brīvības cīņātāju varonība ne tikai pasargāja jaunās valsts pastāvēšanu, bet arī sagādāja tai simpātijas citās zemēs un tautās. Nu varēja sākties lielais atjaunošanas un veidošanas darbs Latvijas valsts saimnieciskā un kulturālā dzīvē. Sevišķi svarīga bija agrārās reformas izvešana, kas tūkstošiem bezzemieku sagādāja īpašuma tiesības uz zemi. Līdzvērtīga reforma tika izvesta arī Latvijas sociālā likumdošanā, gādājot par darba ļaužu dzīves apstākļu uzlabošanu un nodrošināšanu. Gādāja arī par izglītības līmeņa celšanu un garīgo kultūru. Bet tad tautas grūti izcīnīto brīvību un vienību sāka apdraudēt bīstamas parādības, šausmīgs personīgs egoisms, kas šauru grupu intereses stādīja augstāk par

Ministru prezidents Dr. K. Ulmanis

Latvijas valsts interesēm. Tad nāca 1934. g. 15. maijs, kas izklidināja tumšos makoņus. Šī diena atkal vienoja visu latvju tautu un ļāva tautai atkal brīvi justies savā zemē. 15. maijs ir 18. novembra tiešais turpinājums un papildinājums. Ar viņu Latvijas valsts dzīvē sācies jauns nacionālā ideālisma laikmets. Tāpēc 1935. g. 18. novembri, kas ir reizē arī Brīvības pieminekļa atklāšanas diena, latvju tauta svinēs lielā vienprātībā, sajūsmā un dziļā pārliecībā, ka brīvā Latvija mūžam pastāvēs, augs un stiprināsies.

1935. g. 18. novembra svinību programma.

Svētku dienā visa Rīga, valsts iestādes, pašvaldības un privātie nami būs karogoti un izgreznoti. Izdaiļoti būs arī veikalu skatlogi un vitrīnas. No rīta, **plkst. 8** zvanīs visā valstī baznīcu zvani. Galvas pilsētā, valsts prezidenta pils tornī, Māras, Jaun. Ģertrūdes, Pāvila un Mārtiņa baznīcu torņos spēlēs kaŗa orķestri. Pirms svinību sākšanās galvaspilsētā, valdība **plkst. 9.30 r.** ieradīsies Brāļu kapos un, godinot kritušos varoņus, noliks vainiģu. **Plkst. 10 r.** notiks svētku dievkalpojums Māras baznīcā. **Plkst. 11.30 d.** valsts prezidents A. Kviesis, ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa un kaŗa ministra ģenerāļa Baloŗa pavadībā ieradīsies Zigfr. Meierovīca bulvāri, kur būs nostādīts karaspēks. Ģar brauciena ceļu stāvēs skolnieku ŗpalieras. Valsts Prezidents kopā ar ministru prezidentu un kaŗa ministri apbraukās kaŗaspēka daļas un sasveicināsies ar tām. Pēc tam valsts prezidents ar pavadoņiem pa Raiņa bulvāri ieradīsies pie Brīvības pieminekļa un sasveicināsies ar godasardzi un organizāciju pārstāvjiem. Sekos pieminekļa atklāšanas ceremonija. Valsts prezidents A. Kviesis teiks tautai runu un atklās pieminekli. Atskanēs artilērijas 21 ŗviēna salūts, un pie pieminekļa nostāsies armijas ŗtāba rotas godasargi. Pieminekļa atklāšanas brīdīm sekos valsts prezidenta runas noslēgums un valsts himna. Pēc pieminekļa atklāšanas notiks tā iesvētīšana, ko izdarīs arķibīskaps T. Grinberģs ar asistentiem —

Kaça ministrs ġen. J. Balodis

armijas mācītāju P. Apkalnu un mācītāju E. Bergu. Dievkalpojuma laikā virsdienesta instruktoru koris atskaņos „Lielo jundu“. Pieminekļa iesvētīšanai sekos pieminekļa apskate, kad valsts prezidents ar valdības locekļiem un diplomātisko korpusu apskatīs pieminekli. Sekos parādes maršs. Parādes marša galvā ies godasardze, tai sekos pārējās kājnieku daļas un citas daļas kājniekotā ierindā, tad artilērija un bruņu mašīnas, Lāčplēša kara ordeņa kavalieri, kara invalīdi, aizsargi, policija, studentu organizācijas, jaunātnes organizācijas, atvaļināto kaņavīru un pārējās organizācijas. Gājienu noslēgs ugunsdzēsēji.

Tumsai iestājoties visa Rīga būs skaisti illuminēta. Nevien valsts iestāžu ēku fasādes, bet arī privātie nami būs dekorēti un ar gaismoti tūkstošiem spuldžu. Brīvības pieminekļi, pils, valdības nams un citas ievērojamas celtnes apgaismos spēcīgiem prožektoriem, letņu malās degs ap 200.000 spulgu. Namu logos iededzinās sveces līdz šim vēl nepieredzētā daudzumā. Pils priekšā noenkurosies mūsu kara flote. Kuģu kontūras būs gaiši illuminētas elektriskām spuldzēm, tāpat arī Daugavas tilti.

Sarīkojumi valsts svētkos Rīgā.

Valsts svētku priekšvakarā, 17. novembrī plkst. 19.30, Nacionālā teātri „Kronvalda“, J. Akurātera vēsturiskās lugas svinīgā izrāde. Ieradīsies valdība un diplomātiskais korpus. Lugu izrādīs arī 18. novembrī plkst. 19.30.

18. novembrī svētku koncerts Nacionālā operā. Diriģēs: T. Reiters, prof. J. Mediņš un J. Kalniņš. Dziedās H. Lūse un A. Kaktiņš. Rīgas Latviešu biedrība sarīko 18. novembrī plkst. 16 b-bas lielajā zālē, valsts proklamēšanas atceres aktu. Apsveiks b-bas priekšnieks zv. adv. A. Krastkalns, runās izglītības ministrs prof. A. Tentelis un armijas komandieris ģen. K. Berķis; dziedās prof. P. Sakss un Tālis Matīss. Ieeja brīva.

Skats uz Rīgu no Pārdaugavas.

Kas jāredz Rīgā.

Rīgas pils.

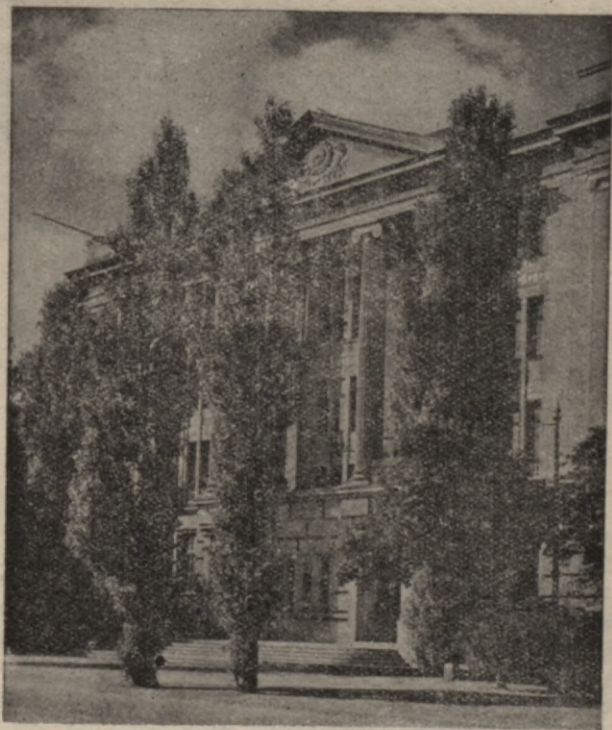
(sk. plānā № 1.)

Jau 1330. gadā šai vietā bruņinieku ordenis uzcēl mūra pili. Cīņās starp Rīgu, virsbīskapu un ordeni, kad pēdējais visiem līdzekļiem cenšas pakļaut bagāto pilsētu sev, ridzīnieki 1484. g. ordeņa pili pilnīgi noposta, atstājot kuģiniekiem par zīmi vienu torni. (Šinī tornī tagad pāvo Valsts prezidenta standarts.). Vēlāk ordenis ridzīnieku kaŗaspēku sakauj, [un 1491. g. Rīgai jāapsola ordeņmestram Valteram Pletenbergam uzcelt nopostītās pils vietā jaunu. Pili pabeidz būvēt 1515. g., un pārbūvētā pils stāv vēl šodien. Rīgas pili atrodas mūsu valsts galvas mitekļis un vairākas valsts iestādes.

Ārlietu ministrija.

(plānā № 3.)

Skaistais Ārlietu ministrijas nams celts 1913. g. Šai namā bez ārlietu resora atrodas arī mūsu valdības centrs — ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa un Ministru kabineta darba vieta.

Valdības nams.

Nacionālais teātris.

(plānā № 6.)

1903. gadā Nacionālais teātris ir skatuves mākslas galvenais centrs
Šai namā 1918. g. 18. novembrī īpašludināja Suverenās Latvijas
valsts nodibināšanu.

Pilsētas mākslas mūzejs.

Māras baznīca.

(plānā № 23.)

Māras (agrāk Doma) baznīcu cēlis Rīgas dibinātājs bīskaps Alberts 1211. g. Tagad tā ir viena no skaistākām baznīcām Eiropas austrumos. Interesanti apskatīt dievnama vēsturisko iekšieni. Starp citu tur apglabāts pirmais Livonijas bīskaps Meinhards (1195. g. un Rīgas dibinātājs bīskaps Alberts (1229. g.). Jāapmeklē arī skaistais bijušais klostera dārzs (baznīcas pagalmā) un brīnišķās krusta ejas. Ieteicams arī uzkāpt baznīcas torni. (Jāgriežas baznīcas kancelejā).

Jēkaba baznīca.

(plānā № 25.)

Baznīca celta 1220. g. un pārbūvēta 15. g. s. 1522. g. Jēkaba baznīcā notiek pirmie ev.-luteriskie dievkalpojumi. 1523. g. šo baznīcu pārņem latviešu draudze, bet jau 1587. g. dievnamu atņem

Rāts laukums.

poļu karalis, atdodams viņu jezuitiem. Tikai 1621. g. zviedru karalis Gustavs Ādolfs baznīcu atdod atkal luterāņiem. 1922. g. te iesvēta pirmo Latvijas bīskapu Dr. K. Irbi. 1923. g. baznīcu nodod katoļu virsbīskapam, kuŗa katedrāle tā ir vel tagad. Baznīcai sevišķa grezna iekšiene.

Pēterļa baznīca.

(plānā № 24.)

Šī ir viena no vēsturiskākām un skaistākām celtnēm Rīgā. Pirmā Pēterļa baznīca šai pašā vietā celta no koka 1209. g.; tagadējā mūra baznīca celta 1408. g. Pirmais tagadējais izskata tornis celts 1690. g., bet 1721. g. viņu izposta negaiss (iespēj zibens). Tagadējais tornis celts pēc agrākā parauga 1690. g. no koka, tas 136

Latvijas Banka.

metru augsts, apm. 60 cm. šķībs, un no arhitektoniskā viedokļa tas uzskatāms par Rīgas krāšņumu, jo līdzīga nāv visā pasaulē. Sevišķi jauks skats atveras no torņa pār visu Rīgu, un skaidrā jaukā laikā redzama pat jūrmala.

Sv. Jāņa baznīca.

(plānā № 26.)

Šo baznīcu cēlu šī dominikāņu mūki, kuriem pie baznīcas bijis arī klosteris (1234.—1523. g.). 1523. g. reformācijas nemleros mūkiem to atņēma un iznomā pārvēršanai stallos, par ko Rīgu sodīja ar lielu naudas sodu. Kopš 1582. g. baznīcu lietā latviešu draudze, Blakus šai baznīcai atrodas vecākā Rīgas celtne — Sv. gara konvents (plānā № 27.). Šai vietā tūlīt pēc Rīgas dibināšanas uzcelta pirmā zobenbrāļu ordeņa bruņinieku pils. Rīdzinieki 1297. g. iejēma šo pili un izposta to; no tās atliek tikai ēkas šaurā daļa — ordeņa pils kapella, kuru sauc arī par Sv. Jūza baznīcu.

Modernā un senā Rīga — Latviešu akciju bankas nams
un Pulvertornis.

Latvju senkareivji.

Melngalvju nams.

(plānā № 22.)

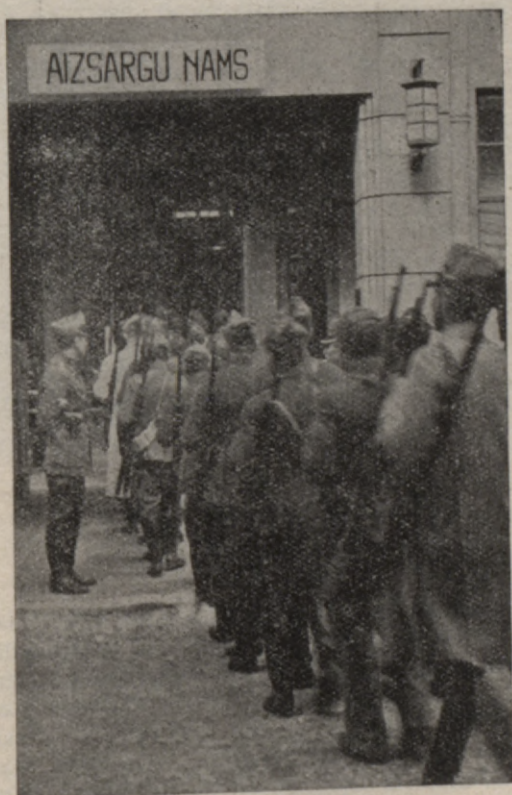
Skaistais Melngalvju nams celts Rīgas pilsoņu sanāksmēm 1331. g. 18. g. s. beigās ēka pāriet pilnīgi Melngalvju sabas īpašumā. Ievēribas cienīga ir nama fasāde (pārbūvēta 1620. g.) ar „mūžīgā kalendāra” pulksteni. Melngalvju namā atrodas daudz vēsturisku gleznu, vērtīga sudraba kolekcija un mūzeja istaba.

Pulvertornis.

(plānā № 19.)

Tornis būvēts ap 1300. g., tagadējā veidā atjaunots ap 17. g. s. Pulvertornis ir viens no seno Rīgas apcietinājumu mūra torņiem, sākumā saukts par smilšu torni.

Tornis pret vecpilsētas pusi līdz 1892. g. bijis pilnīgi vaļā, pēc tam tikai plebūvēta plakanā puse. Tagad tur atrodas interesantais Kara mūzejs.

Aizsargu nams.

Nacionālā opera.

(plānā № 5.)

Mūsu operas nama būve pabeigta 1863. g. Tas ir viens no skai-
stākiem namiem Rīgā (sk. portālu), un te atrodas Latvijas mūzikā-
lās mākslas centrs.

Latvijas konservatorija

Latvijas ūniversitāte.

(plānā № 4)

Latvijas ūniversitātes nams, agrākais Rīgas Politehniskais institūts celts 1866. g. Ūniversitātei 11 fakultātes. Dažas fakultātes, institūti un dažas laboratorijas atrodas citās ēkās. Šogad vecajā ūniversitātes ēkā iesvētīja jauno skaisto aulu, kur paredzēts arī iebūvēt ērģeles. Uz jumta atrodas griežamais kupols, kuņā ierīkota observatorija. Virs galvenās ieejas pie otra stāva redzami Vidzemes, Igaunijas, Kurzemes un Sāmsalās vāpeņi un ūniversitātes 9 disciplīnu simboli, bet augšā pie jumta trelīņiem — valsts ģērbonis. Ūniversitātes — valsts augstākā mācības iestāde, kur darbojas daudz ievērojamu zinātnieku.

Latvijas konservatorija.

(plānā № 9)

Latvijas konservatoriju. latvju skaņu mākslas templi, cēlis 1870. g. latvju arhitekts Baumanis. Tā ceita renesanses stilā.

Dzelzs tilti pār Daugavu.

Galvenā pasta ēka

(plānā № 7)

celta 1902. g. Te atrodas arī tēlegrāfs un Latvijas radiofona centrs. Interesanti ir arī 65 m augstie Rīgas radio torņi pie pasta, pilsētas kanāla malā.

Rīgas prefektūras ēka

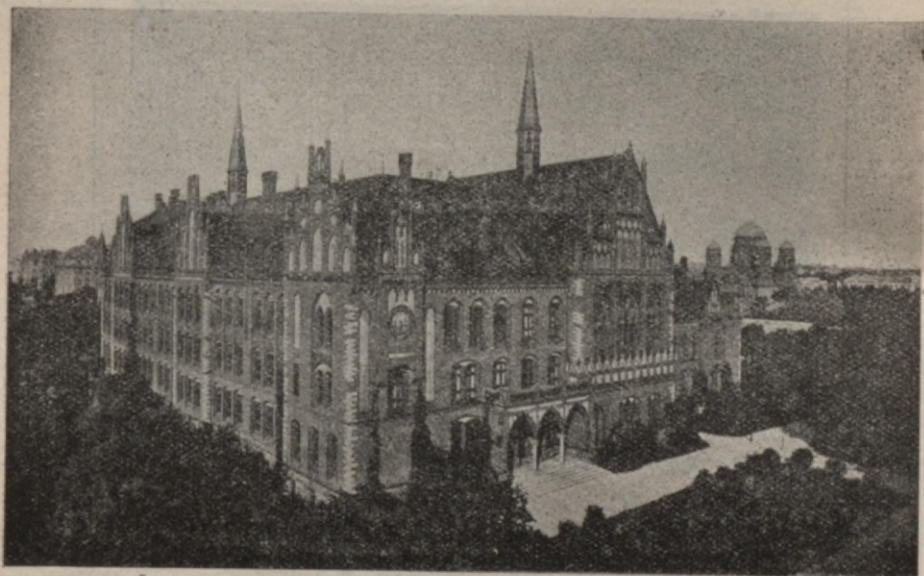
(plānā № 8)

celta 1889. g. tai vietā, kur agrāk atradusies līnu svērtuve.

Stacijas Rīga I. un Rīga Galvenā

(plānā Nr. 16)

ir Latvijas satiksmns centrs, kur saiet Latvijas galvenās dzelzceļa līnijas. No šejienes dzelzceļi ved uz visām Latvijas malām un uz ārzemēm.

Rīgas pilsētas Olava komercskola.

Rīgas pilsētas komercskolas nams

(plānā № 35)

Šis nams izceļas ar savām skaistajām gotiskām formām. Ēka celta 1904. g.

Pilsētas mākslas mūzejs.

(plānā № 17)

Mūzejs atrodas pie Vienības laukuma, Valdemāra ielas pusē un pieder pie Rīgas krāšņumiem. Nams celts 1905. g. Nama fasādi izceļ augstas granīta trepes un imponantās kolonas ar simboliskiem tēliem virs tām.

Veco strēlnieku goda sardze pie svētās uguns brāļu kapos.

Pareizticīgo katedrāle.

(plānā Nr. 31)

Vienības laukuma otrā pusē, Brīvības bulvāra malā, atrodas pareizticīgo katedrāle, kas celta 1876. g. krievu-bizantiešu stilā. Iepretim katedrālei atrodas

Rīgas Apgabaltiesa.

(plānā Nr. 11)

Apgabaltiesas namu cēlis 1888. g. latvju arhitekts Baumanis. Bez vēsturiskajām un ievērojamākajām celtnēm interesanti apskatīt arī modernās

Rīgas Centrāltirgus celtnes,

(plānā Nr. 40)

kas uzbūvētas 1930. g., izlietājot Vaiņodes cepelīnu angāru skeletus. Kā zināms, Vaiņodes cepelīnu angārus uzcēla vācieši pasaules kara laikā.

Rīgā pils brīvības cīņu laikā

P i e m i n e k ļ i.

Brīvības piemineklis.

(plānā № 2)

1935. g. 18. novembrī Valsts prezidents A. Kviesis, Brīvības pieminekļa komitejas priekšsēdētājs, atklāj visas latvju tautas celto monumentālo brīvības pieminekli. Brīvības pieminekļa autors — tēlnieks K. Zāle.

Skulptūra Brāļu kapos.

Piemineklis darināts no Itālijas travertīna un Somijas granīta. Apakšējo daļu veido četras tēlojumu grupas, kas $3\frac{1}{2}$ m augstas. Divas grupas izteic fizisko un garīgo darbu, ģimenes dzīvi un tautas paš aizsargāšanas instinkta iemiesojumu karavīru tēlos. Otra stāva joslā arī četras tēlnieciskas grupas, kas $5\frac{1}{2}$ m augstas un rāda tautas sapņu un ideālu risinātājus: koklētāju-vaideloti, tautas naidīgo spēku sadragātājus—Lāčplesi un važu rāvējus, latvju māti, kas svēti savus dēlus un meitas un kuģa sarga sarkan-balt-sarkano karogu. Sāņu cilņi, kas 3 m augsti un $4\frac{1}{2}$ m plati, rāda svarīgus momentus no tautas pagātnes ceļā uz brīvību—1905. un 1919. gada varoņu cīņas. Virs pieminekļa paceļas slaidis obeišķs, kuģa galā atrodas cildens pieminekļa noslēgums—Brīvības dieves tēls, kas paceltās rokās tur 3 zvaigznes—Kurzemes, Vidzemes un Latgales simbolu. Tēlu darinājis Stokholmā zviedru kaparkalējs Mirsmēdens no 2 m/m biezām kapara plāksnēm. R. Mirsmēdenam darbu palīdzēja veikt mūsu mākslas akadēmijas audzēkņi Zibens un Neika.

Brāļu kapu vārti.

Brāļu kapi.

(plānā Nr. 44)

Brāļu kapi ir latvju tautas svētākā vieta, tur atdusas daudz kritušo varoņu. Ar savu grandiozo izbūvi tie atstāj neaizmirstamu, iespaidu. (K. Zāles veidojumi, A. Birznieka arhitektoniskā izbūve A. Zeidaka telpiskais sadalījums). 1924. g. 18. novembrī likti pamati K. Zāles projektētai grandiozai kapu izbūvei, kuŗu var iedaļīt trīs daļās: ieeja ar vārtiem un liepu aleju, tad vidusdaļa ar paaugstināto platformu un svētās uguns altāri; beidzot lejas daļa ar kritušo varoņu kapiem, akmens sienām un izbūvi noslēdzošo sērojošo māti—Latviju. Šeit atdusas ap 2000 kaŗavīru no kuŗiem 227 ir nezināmi varoņi, kas krituši paŗaizliedzīgi ciņās ar Bermonta bandām.

Brāļu kapi ir vieta kur katrs latvietis stiprinās tēvijas mīlestībā un smeļas spēku un ticību dzīves grūtākiem brīžiem.

Blakus Brāļu kapiem atrodas skalstie Meŗa kapi, kur apglabāts pirmais Valsts prezidents J. Čakste un ārlietu ministris Z. A. Meļerovics.

Rūdolfa Blaumaņa piemineklis.

(plānā № 39.)

Pieminekli darinājis 1929. g. tēlnieks T. Zaļkalns. Tas cirsts pelēkā granītā un rāda mums slavēno latvju drāmatiķi un stāstu rakstnieku Rūdolfu Blaumanī.

Mātes tēls Brāļu kapos.

Herdera pieminēklis.

(plānā № 23.)

Pieminēklis celts 1864. g. latvju tautas dziesmu pirmajam pētniekam un tulkotājam Joh. Herderam, kas no 1764. — 69. g. darbojies Rīgā. Pieminēklis atrodas uz laukuma iepretim Māras baznīcai.

Lāčplēša tēlu

bij. Saelmas namā (plānā Nr. 32) darinājis tēlnieks Maurs.

Rīgas apstādījumi un dārzi.

Rīgas apstādījumu rajons - bulvāri.

Pilsētas apstādījumi gar kanāla malu cēlušies seno Rīgas apcietinājumu-bastijonu vietā pēc 19. g. s., kad noraka Rīgas apcietinājumu vaļņus. Viscaur gar kanāla malu ir jaukas dabas ainavas, tāpat interesants ir Basteja kalns.

Plašo, liepām apdēstīto Brīvības bulvāri ārzemnieki iesaukuši par Berlīnes Liepaleju miniatūrā.

15. maija dārzs

(agrākais Strēlnieku dārzs)

Agrākos laikos publikai nepieejamais dārzs, 1935. gadā nodots publikas lietašanā un, sevišķi pēdējā laikā, skaisti izkopts un apdēstīts. Nogāze kanāla malā un rožu laukums ļoti jauki.

Virsnieku kluba dārzs.

(plānā № 15.)

Dārzs atrodas pie Virsnieku kluba un tas pieejams virsniekiem un viņu radniekiem. Dārzs ļoti skaists un sniedzas līdz pilsētas kanālam.

Skats no apstādījumiem uz Nacionālo operu.

Viestura dārzs.

Dārzs ierikots 1781. g. uz Krievijas cara Pēterā Lielā pavēli, kas Rīgu apmeklēja.

Viestura dārzs plašs un skaists, ar ļoti veciem kokiem. Dārzā vēl tagad aug Pēterā Lielā pašrocīgi stādītā goba. Uz Viestura dārzu pārvesti Aleksandra vārti no Vidzemes šosejas, kas pašlaik tiek tur uzcelti.

Vērmaņa dārzs.

Dārzs ierikots uz Vērmaņa dzimtas dāvātās zemes. Dārzs sevišķi jauks, retiem kokiem, krāšņiem dēstījumiem un brīnišķu rožu laukumam „pie lauvām” Merķeļa ielas pusē.

1905. g. parks.

Parks arī pazīstams pēc agrākā nosaukuma „Grīziņkalns”. Viņu sāka izkopt 1901. g., kad te ierīkoja vasaras teātri un citas izpriecas. Tagad parkā skaisti iekārtoti: rožu dārzs, sauļošanās vietas, peld- un bradājami baseini bērniem u. t. t.

Arkādija.

Dārza pirmsākums—prūšu ģenerālkonsula Vērmaņa celtā siltumnīca ar lielām palmām, vīnogām un tropu augiem (1852. g.). Pēc Vērmaņa nāves siltumnīca un parks bijuši galīgi nolaisti. 1896. g. Rīgas pilsēta parku paplašināja un atjaunoja. Arkādija ir skaistākais Rīgas parks. Iepretim atrodas Māras diķis.

Brīvības pieminekļa vēsture.

Beidzot postošais karš un visu sagraujošās cīņas aprimst. Pilsētnieki un laucinieki sāk atkal pierast pie kārtīgas dzīves. Bet smeldzošās sāpes, kas pilda daudzu sirdis, tik drīz neaprimst, un neapklus arī vēlašanās kritušiem varoņiem uzstādit piemiņas zīmes, godināt tos un apkopt viņu kapus. Tā rodas arī doma celt monumentālu, idejisku Brīvības pieminekli Latvijas galvaspilsētā, lai tādā veidā godinātu pašaizliedzīgās cīņās kritušos latvju dēlus, un lai tas nākamām paaudzēm vēstītu par latvju tautas brīvības ilgām, varonību un neatlaidīgām cīņām, dotu tiem jaunu spēku un sparū ieguoto brīvību sargāt un tālāk izveidot.

Pirmais šo jautājumu ierosina mūsu pirmais ārlietu ministrs, netaisnais Z. A. Meierovics. Viņš liek priekšā piemiņas stabu brīvības cīnītājiem celt Rīgas centrā. Šī ideja gūst dzīvu atbalsi kā sabiedrībā, tā arī presē, kur to plaši iztirza. Kaŗavīru aprindas pieminekļa celšanai iesniedz sīkākī izstrādātu projektu un proti: uzaicināt pilsoņus dāvināt pieminekļa būvei pa akmenim; jo no šāda materiāla celts piemineklis būšot visas tautas kopīgs darbs. Šim priekšlikumam esot bijusi, sevišķī laukos, liela piekrišana.

Laikrastos [parādās arī ievērojamu zinātnieku un mākslinieku raksti. Tā netaisnais prof. Felsbergs savā rakstā izteicies, ka pēc viņa domām brīvības piemineklim vispiemērotākā vieta esot Brīvības bulvārī, tai vietā, kur agrāk stāvējis Pēterļa Lielā piemineklis

1923. g. 9. oktobrī ministru kabinets apstiprina noteikumus par Brīvības pieminekļa projekta izstrādāšanas sacensību. Projekti izstrādājami un iesniedzami līdz 1924. g. 1. februārim. Trīs labākos projektus nolemts godalgot. 1923. g. 22. novembrī ministru prezidents Z. A. Meierovics un kaŗa ministrs Ducens ar

ministru kabineta piekrišanu, 9. oktobrī groza pieņemtos noteikumus un noliek iesniegšanas termiņu uz 1. aprīli, vēlāk to pagarinot līdz 15. maijam. Pavisam iesniegti 25 projekti.

Žūrijas komisija, kas sastāvējusi no ministru prezidenta kā priekšsēdētāja, kara ministra, izglītības ministra, pa diviem pārstāvjiem no mākslas akadēmijas un universitātes arhitektūras fakultātes un pa vienam pārstāvim no Neatkarīgo un Rīgas mākslinieku apvienībām, atzinusi, ka starp iesniegtiem projektiem neesot neviena, kas pilnā mērā atbilstu viņas uzstādītām prasībām. Pirmās un otras prēmijas summa sadalīta uz pusēm — tēlnieka K. Zāles un M. Liepiņ-Skulmes projektiem. Sakarā ar šādu iznākumu, pieminekļa drīza uzcelšana vairs nav domājama. Paceļas arī balsis, kas prasa praktisku pieminekļa veidu.

Līdz 1927. g. beigām jautājums par pieminekļa celšanu nevirzās uz priekšu. Tad, 1927. g. 29. decembrī, ministru kabinets izdod noteikumus par Brīvības pieminekļa komiteju. Komiteja līdzekļus paredz iegūt no ziedojumiem, ieņēmumiem par Brīvības pieminekļa zīmēm un labprātīgām virsmaksām par valsts 10 gadu jubilejas pastmarkām. No noteikumiem arī redzams, ka valdība nevēlas saviem līdzekļiem pieminekli celt, bet ka visai tautai jānāk talkā un vajadzīgie līdzekļi jāiegūst ziedojumu ceļā.

1928. g. 12. janvārī pieminekļa komiteja griežas pie Rīgas pašvaldības ar lūgumu piešķirt tai Brīvības pieminekļa celšanai attiecīgu laukumu Brīvības bulvārī. Rīgas pilsētas dome jautājumu pirmo reizi apspriež tikai tā paša gada jūnijā, pie kam noskaidrojas, ka domes vairākums noskaņots pret idejisku Brīvības pieminekļa celšanu, bet prasa praktisku celtni, un ka domes vairākums ir arī pret vietas piešķiršanu pilsētas centrā, kādēļ Brīvības pieminekļa komitejas lūgumu noraida. Tāpat arī jūlija sēdē lūgumu noraida. Brīvības pieminekļa komitejai neatliek nekas cits, ka vēlreiz griezties Rīgas domē ar lūgumu ierādīt vietu Brīvības pieminekļa celšanai Daugavmalā, rajonā no pontona tilta līdz pilij. 1929. g. 19. septembra sēdē, pēc ilgām un asām debatēm, dome pilnvaroja pilsētas valdi vienoties ar Brīvības pieminekļa komiteju par vietas ierādišanu projektētam piemineklim. Rīgas domes protokolos lasāms, ka, pamatojoties uz šo domes lēmumu,

pilsētas valde, saziņā ar pilsētas izbūves komisiju, piekrit Brīvības pieminekļa prezīdija prasībai par vietas ierādīšanu pieminekļa uzcelšanai Daugavmalā.

Sakarā ar šo lēmumu, Brīvības pieminekļa komiteja izsludina pieminekļa projekta sacensību. Bet 1929. g. 12. decembrī pilsētas izbūves komisija nāk ar jaunu lēmumu un norāda pieminekļa celšanas vietu Ķīpsalā, jo Daugavmalā piemineklis traucēšot satiksmi. Bez tam pilsētas valde ierosina pieminekli celt tilta veidā pār Daugavu.

1930. g. pieminekļa projekta sacensībā godalgo tēlnieka K. Zāles projektu, kuŗu ar nedaudz grozījumiem tad arī atrod par vispiemērotāko.

Šie lēmumi izsauc plašas pārrunas, izceļas strīdi un asas cīņas. Stāvoklis uzlabojas 1930. g., kad arī laikraksti arvien vairāk uzstājas par idejiska pieminekļa celšanu. 1931. g. beidzot Rīgas pilsētas dome nolemj Brīvības pieminekļa celšanai piešķirt vietu Rīgas centrā, Brīvības bulvāri.

1931. g. 18. novembrī liek pamatus, bet 1935. g. 18. novembrī Brīvības pieminekli, kas celts tautas kopīgiem spēkiem, svinīgi atklāj un nodod Latvijas valsts un latvju tautas lietošanā un apsardzībā.

Brīvības pieminekļa komitejas un tās apakškomiteju darbība visu laiku bijusi ļoti aktīva, sevišķi pēc 1934. g. 15. maija pārvērtībām.

Pavisam Brīvības piemineklim ziedoti līdz 1935. g. 1. novembrim Ls. 1.205.177.—, izmaksāti Ls. 732.569.—; vairāki maksājumi, kā arī ieturētas garantijas kārtošana.

Brīvības pieminekļa komitejas prezīdijs 1935. gadā:

Priekšsēdētājs — Valsts Prezīdents A. Kviesis.

Locekļi: priekšsēdētāja biedrs — Ģen. J. Balodis, kasieris — M. Skujenieks, sekretārs—J. Druva un locekļi: G. Zemgāls, A. Andersons, H. Celmiņš, un R. Garsells.

030

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309086301

Māras baznīca — Latvijas ev.-lūt. baznīcas arhibīskapa katedrāle

IZDEVNIECĪBA „TŪRISMA VEICINĀTĀJS“ RĪGĀ, 1935. g.
Spiestuve „HEROLD“ Rīgā. Miesnieku ielā 4. Tālrunīs 28658.

20. NOV. 1935